

Vallankumouksen ja taantumuksen Venäjä

Matti Vuorikoski

Sisältö

Vallankumouksen ja taantumuksen Venäjä	3
Venäläinen yhteisö	3
Dekabristit	3
Zapadnikit	4
Slavofiilit ja panslavistit	4
Nihilistit.....	5
Narodnikit.....	6
Sosialistit.....	7
Marxilaiset	7
Legaaliset, revisionistit ja ekonomistit	7
Sosialistivallankumoukselliset (SR).....	8
Sosialidemokraatit (VSDTP)	8
Yhteenveto	9
Lähteet.....	11

Vallankumouksen ja taantumuksen Venäjä

Ajatuksia ja aatteita ei voi käsin koskettaa, mutta niillä on kuitenkin yhteiskunnallinen taustansa. Ne ovat olemassa ihmisten aivoissa ja konkretisoituvat erilaisina yhteiskunnallisina ilmiöinä. Tässä työssä on kyse valtiollis-yhteiskunnallisten aatteiden tarkastelusta valtio-opillisesta aspektista, mutta on syytä todeta, ettei ole olemassa varsinaista rajaa muuhunkaan näkökulmaan, esimerkiksi kulttuurihistorialliseen aspektiin.

Tarkastelen pääasiassa Venäjän aatehistoriaa vallankumouksellisen liikkeen kannalta alkaen dekabristeista ja päättyen VSDTP:n II edustajakokoukseen. 1800-luvun Venäjällä oli kuitenkin monia aatevirtauksia, joista osa oli hyvinkin taantumuksellisia. Pelkästään vallankumoustradition tarkastelu antaisi kovin yksipuolisen kuvan Venäjän aatehistoriasta, joten olen hieman tarkastellut myös slavofiilis-panslavistista ajattelua. Tarkoituksena on saada yleiskäsitys 1800-luvun Venäjän aatehistoriasta, josta syystä kunkin aatesuunnan osalta on tyydytty kuvaamaan sen keskeisiä ajatuksia syventymättä yksityiskohtiin. Käsittelyjärjestys on mahdollisuuksien mukaan kronologinen.

Venäläinen yhteisö

Venäjän yhteisössä oli kolme pääosaa: hallitsija, aatelisto ja kansa. Venäjällä vallitsi absolutismi. Käytännössä ei kukaan kykene yksin hallitsemaan, aina siihen tarvitaan tukea. Absolutismi on syytä käsittää siten, että alamaisilla ei ollut säädettyä oikeutta osallistua vallankäyttöön eikä lain turvaa esivaltaa vastaan.

Aatelisto toimi hallitsijan apuna armeijan ja hallinnon johdossa. Aatelistollakaan ei ollut valtaoikeuksia, mutta valtion tehtävien hoidossa hallitsija oli riippuvainen käytettävissään olevasta henkilöstöstä, joten aatelistoa myös palkittiin siinä määrin, että sillä ei ollut tarvetta vaatiakaan valtaoikeuksia. Virkaura oli säädynmukainen elämäntapa ja useimmiten myös ainoa elinkeino, sillä rikkaita maaorjien omistajia oli hyvin vähän.

Kansa, jos tätä nimitystä voi käyttää maaorjista, oli pääosin talonpoikia. Alkuaan he olivat vapaita, mutta yhteiskunnallinen kehitys oli johtanut maaorjuuteen. 1860 talonpoikia oli 94,5 % väestöstä, josta vapaita talonpoikia 870 000, joten valtava enemmistö väestöstä oli maaorjia, eikä varsinainen orjuuskaan ollut suinkaan tuntematon ilmiö. Maaorjuus lakkautettiin 1861, mutta sen jälkeen liikkumisvapaus ei ollut täydellistä, vaan tarvittiin maansisäinen passi. Kansa elätti aateliston, maksoi verot ja toimi sotilaina ja kantoi niin ollen koko Venäjän loiston harteillaan.

Vanhasta Venäjästä puheen ollen on muistettava myös kirkko, jonka tehtävänä oli legitimoida järjestelmä. Kirkko saarnasi tsaarin pyhyyttä, olevien olojen pysyvyyttä ja kärsimyksiin alistumista. Monelle uskonto oli riittien noudattamista, mutta antoi myös vuosisataisine liturgioineen ja ristinmerkkeineen tiettyä turvallisuuden tuntua. Uskonto oli tavalliselle venäläiselle olennainen osa elämää ja sellaisena aatteellinen tausta.

Dekabristit

Dekabristit olivat nuoria upseereita, jotka Napoleonin vastaan käydyssä sodassa olivat nähneet läntisiä oloja ja vertasivat niitä Venäjän oloihin. Venäjällä vallitsi maaorjuus, eikä se dekabristien mielestä sopinut maalle, joka oli vapauttanut Euroopan Napoleonista. Heidän perustavoitteenaan oli luoda Venäjälle perustuslaillinen monarkia ja Länsi-Euroopan malliset kansalaisvapaudet. Lisäksi oli poistettava maaorjuus.

Joukko käsitti erilaisia ryhmiä ja suuntauksia, joista merkittäviä suuntauksia oli kaksi: ”Pohjoinen salaliitto” ja ”Eteläinen salaliitto”. Pohjoisessa salaliitossa kaavailtiin perustuslaillista monarkiaa ja liittovaltiota. Eteläisessä salaliitossa taas oltiin tasavallan ja tiukasti keskitetyn vallankumouksen

sellisen diktatuurin kannalla. Tavoitteena oli kansasuverenisuus, tasa-arvo ja mielipiteen vapaus. Diktatuuri oli välivaihe, joka oli tarpeen uudistusten läpiviemiseksi.

Aluksi tavoitteisiin pyrittiin yhteistyössä hallituksen kanssa. Kun se ei tuottanut tuloksia, alkoi väkivaltaisen kumouksen ajatus saada kannatusta. Tavoitteena oli nopea sotilasvallankaappaus, jonka jälkeen armeija pitäisi kansan kurissa. Yllättävä hallitsijan vaihdos 1825 (Aleksanteri I kuoli yllättäen) laukaisi kapinan liikkeelle ennen suunniteltua ajankohtaa. Kapina alkoi joulukuun 14. päivänä 1825. Tästä ryhmä on saanut nimensä (dekabr – joulukuu). Kapina päättyi Nikolai I käskystä avattuun tykkituleen. Viisi kapinallista hirtettiin ja yli sata karkotettiin Siperiaan.

Dekabristien kapina oli tarkoitettu kansan parhaaksi, mutta huomionarvoista on, että vallankumouksellinen eliitti katsoi olevansa pätevä toteuttamaan kansan parasta pakolla, jopa vastoin kansan tahtoa.

Zapadnikit

Zapadnikit, länsimieliset, oli hajanainen ryhmittymä, jonka merkittävin yhteinen nimittäjä oli kielteinen suhtautuminen slavofiileihin. Zapadnikkien radikaalisuutta edusti A.I.Hercen. Hercen piti vapaan yhteiskunnan perustana sosialismia, jota opettivat Saint-Simon ja Proudhon. Marxin edustamaa sosialismia Hercen piti päälaelleen käännettynä itsevaltiutena. Vaikka zapadnikit pitivätkin slavofiilien oppeja tietämättömyyden ja utopismin sotkuna, oli olemassa yhteinenkin tekijä: usko Venäjän ja sen kansan paremmuuteen ja omaan kehitystiehen.

Zapadnikkien lukeutuvan N.P.Ogarevin mukaan kommunismi syntyisi kyläyhteisön perinteen varaan. Edellytyksenä oli, että kumouksellinen eliitti nostattaisi kansan. Tämän etujoukon tuli toimia salaseuran tapaan, jonka salaiset julkaisut oli painettava ulkomailla.

Vallankumouksellisen eliitin ajatus juontaa siis alkunsa jo dekabristeista ja ketju jatkuu bolševikkeihin saakka. Ajatuksellisesti ja dekabristien osalta ajallisestikin näitä kahta ryhmää voi nimittää vallankumouksellisten ensimmäiseksi polveksi. He olivat aateliston edustajia, kun taas toisen polven edustajat olivat epäsäätyisiä (raznočincy). Nämä olivat epämääräisesti rajattava ryhmä aateliston alapuolella. Heissä oli pappien poikia, itseoppineita ja pikkuvirkamiesten jälkeläisiä, jotka olivat menettäneet oikeutensa valtion virkaan.

Slavofiilit ja panslavistit

Slavofiilit pitivät itseään ennen muuta ortodoksisuuden puolustajina. Ajatuksena oli ykseyden ja vapauden yhdistäminen, mikä oli mahdollista vain hengellisessä rakkaudessa. Hengellinen rakkaus oli ortodoksian ydin, jota edustivat slaavilaiset, ennen muuta venäläiset, koska he Jumalan siunauksesta jo kauan sitten olivat omaksuneet puhtaan kristinuskon.

Konstantin Sergeevič Aksakov selitti, että lännen valtiot perustuivat valloitukseen ja niille oli ominaista väkivalta, orjuus ja itsekäs individualismi. Venäjällä sen sijaan vallitsi harmoninen yhteisöllisyys, vapaa tahto ja rauha. Venäjälle ominainen oli kyläyhteisö, jossa elettiin ilman luokkajakoa, aristokratiaa ja demokratiaa ja siitä aiheutuvaa vihamielisyyttä. Tämän perinteen oli katkaisut Pieteri Suuri ja nyt oli luotava jälleensyntyneet harmonia Venäjälle. Venäläisen perinteen mukaan yksinvaltiat kantoivat vallan taakan isänä kansalleen.

Panslavismi oli pyrkimystä slaavilaisten kansojen kulttuuriseen, uskonnolliseen ja poliittiseen yhtenäisyyteen. Slavofiileilla oli sama päämäärä. He tosin korostivat ortodoksiaa ja venäläisten tehtävää siinä määrin, että muilla slaaveilla ei heidän ajatuksissaan ollut suurtakaan sijaa.

Ensimmäinen konkreettinen ilmaus slaavien yhtenäisyydestä oli 1858 syntynyt ”Slaavien hyväntekeväisyyskomitea”, joka keräsi varoja Turkin alaisten ortodoksien auttamiseksi. Toiminnan huipentuma oli II slaavikongressi Moskovassa 1867. Kongressissa yritettiin löytää yhteistä kieltä slaavi-

veille. Venäläiset pitivät kieltään itseoikeutettuna tähän tarkoitukseen, muut voisivat vallan hyvin luopua omastaan. Erityisesti tšekit olivat vähemmän ihastuneita tästä ajatuksesta ja kielikysymyksestä syntyikin riita.

Kielikysymystäkin katkerampia riitoja aiheutti Puolan jako. Puolalaiset yrittivät pelastaa ajatuksen slaavien yhteydestä selittäen, etteivät venäläiset olekaan slaaveja vaan turanilaisia, suomalaisien ja mongolien sekasikiöitä. Venäläiset puolestaan pahastuivat uudesta rotumääritelmästä ja selittivät vain puolalaisen rahvaan olevan slaaveja. Yläluokka oli ties mitä kelttiläisten jälkeläisiä.

Moskovan kokouksen jälkeen ei kaikkien slaavien yhtenäisyyttä enää tosissaan yritettykään. tämän jälkeen panslavismi merkitsi lähinnä suurvenäläistä kansallistunnetta ja -kirkkoa. Tämän hyökkäävän nationalismin mukaan tulevan slaavivaltion oli ilman muuta oltava Venäjän johdossa. Ajatussuunnan mukaan Puolan jako oli moraalisesti oikein edistäessään Venäjä etua eli ihmiskunnan tulevaisuutta.

Selitettiin, että Länsi-Euroopan liberalismi, sosialismi ja demokratia ja nationalismi olivat rapioilmiöitä. Niiden tavoitteena oli, että keskitason ihminen voisi elää eläimellisen tyytyväisenä. Tämä oli tulosta yhteisön hajaantumisesta ollen rumaan ja epäkristillistä. Venäjällä oli vielä mahdollisuus pelastua, koska se ei ollut vielä kuluttanut loppuun kaikkea tarmoaan, tiedonjanoaan ja pakkovallan rakkauttaan. Venäjän oli erotuttava Euroopasta ja muodostettava venäläisbysanttilainen imperiumi pääpaikkanaan Tsagad (Konstantinopoli). Yksinvaltius oli ainoa kristillinen hallitustapa. Tsaari oli Jumalan käsi. Venäjä tarvitsi taantumusta ja väkivaltaa, koska talonpoikaisto piti voimakkaasta vallasta.

Panslavismi oli voimakkaimmillaan 1870-luvulla. Suuntauksella oli vaikutuksensa Turkin sotaan 1877. Sota tosin voittiin, mutta tulos ei ollut Venäjän kannalta kehuttava. Kun panslavistien taholta tulosta moitittiin, lakkautti hallitus Moskovan hyväntekeväisyyskomitean ja isänmaalliset mielipiteet vaiennettiin. Panslavismin aika päättyi siihen, mutta sen sisältämille suurvenäläisille ja taantumuksellisille aatteille toki löytyi runsaasti käyttöä keisarikunnan viimeisinä vuosikymmeninä.

Nihilistit

Nihilistit, joista voi käyttää myös nimitystä radikaali, eivät kunnioittaneet entisiä arvoja eikä käytöstapoja. 1860-luvun radikaalien kärkeä edusti Nikolai Gavrilovič Černyševski. Hän selitti poliisivallan ja taantumuksen takana olevan oman edun suojelemisen. Koko henkinen kulttuuri ja juontui yhteiskunnan aineellisesta perustasta. Järjestelmästä hyötyvä kansanosa pyrki säilyttämään sitä myös aatteellisin keinoin. Riistoon perustuva yhteiskuntajärjestelmä on vastoin järkeä ja tiedettä, joten se oli väistämättä tuhoutuva selitti Černyševski. Tilalle tulee sosialismi, joka puolestaan perustuu järkeen ja tieteeseen. Venäjällähän oli jo olemassa sosialismin alkusolu, kyläyhteisö (MIR), ja toimeenpanevana voimana talonpojat.

Näkemyksensä vuoksi Černyševski joutui tutustumaan Venäjän vankilaoloihin sisältä käsin. Vankilassa hän kirjoitti kirjan "Čto delat" (ei pidä sekoittaa V.I.Leninin saman nimiseen teokseen). Siinä hän kuvasi "uutta ihmistä", joka ylemmydestään tietoisena rakasti kansaa ja uskoi kykenevänsä muovaamaan todellisuuden tahtonsa mukaiseksi. Uusi ihminen oli askeettinen, kurinalainen, häikäilemättömän ovela ammattivallankumouksellinen, joka oli antautunut täysin sosialismin aatteelle. Kirjassa tähdennettiin myös naisen oikeutta itsenäisyyteen ja tasa-arvoon.

Nihilismi kielsi kaikki arvot, jotka eivät arkisen arvostelukyvyn mukaan tuntuneet järkevilä. Puhtaaksiviljeltynä tämä johti barbaarisuuteen kun kaikki kiellettiin ja uutta ei syntynyt tilalle. Kun Aleksanteri II:n hallitus ei päästänyt hyvää tarkoitettavia kansalaisia osallistumaan hallintoon, ryhdyttiin toimimaan uusien radikaalien oppien mukaan. Oli levottomuuksia yliopistossa Pietarissa ja

yhteyksiä Puolan radikaaleihin. 1862 perustettiin Zemlja i volja -järjestö, joka kuitenkin jo samana vuonna hajotettiin.

Narodnikit

Narodnikkien mukaan valtio, joka alun perin oli perustettu yhteisen hyvän varjelemiseksi, oli degeneroitunut harvalukuisten riistäjien salaliitoksi suurta riistettyjen massaa vastaan. Riittävän monien tajutessa yhteisen hyvän tavoitteen ja elämäntehtäväkseen voitaisiin tehdä vallankumous ja poistaa varallisuus- ja luokkaerot.

Venäjällä sosialismi narodnikkien mukaan kasvaisi kyläyhteisön perustalle talonpoikien vapaan yhteenliittymisen tuloksena. Eliitti ei saisi käyttää kansaa hyväkseen valtaan päästäkseen ja toteuttaakseen sosialismia ylhäältä käsin. Eliitin oli mentävä kansan pariin opettamaan sitä ja toisaalta oppiakseen itse kansalta. Eliitti ei siis saisi ylhäältä käsin määrät kansan tavoitteita vaan pitäisi noudatella kansan tuntemuksia ja toivomuksia.

Narodnikkien käsityksen mukaan suuret yhteisöt olivat pahasta, koska niissä välttämättä vallitsee työnjako ja erikoistuminen, joista seuraa luokkataistelu. Narodnikeille luokkataistelu oli patologinen kasvannainen, eikä yhteisön olennainen ja eteenpäin vievä piirre. Sosialismi rakentuisi kyläyhteisön, ei intelligentsijan, varaan. Kyläyhteisöhän oli jo lähellä ihanteellista sosialismia. Se oli pieni ja vailla kyläläisten välistä työnjakoa.

”Kansan ystävät” saivat vaikutteita myös anarkismista. 1840 -luvun zapadnikeista lähtöisin oleva Mihail Bakunin, jota pidetään anarkismin suurena oppi-isänä, ei henkilökohtaisesti paljonkaan vaikuttanut narodnikkien ajatteluun. Hänen huomattavin oppilaansa, Petr Kropotkin, sen sijaan toi anarkismin ajatuksia Venäjälle.

Kropotkin selitti, että ennen oli ollut spontaaneja vapaita yhteisöjä, mutta kansallisvaltiot olivat tukahduttaneet ne. Vallankumous oli ilman muuta tulossa, koska yksityisomistus ja pakkovalta olivat selvää vääryyttä. Kertyneisiin rikkauksiin oli kaikilla oikeus. Anarkistisen kommunismin vallitessa ei enää olisi jakoa riistäjiin ja riistettyihin tai jakoa ylempiin ja alempiin. Niin ikään ei olisi minkäänlaista keskusvaltaa. Kropotnikille marxismi edusti valtiososialismia, siis pakkovaltaa.

1870 –luku ei luvannut hyvää vallankumouksellisille. Pariisin kommuunin kukistuminen ei antanut toivoa välittömän vallankumouksen onnistumisesta. Heräsi ajatus, jonka mukaan oli opiskeltava, keskusteltava ja mentävä kansan pariin. Kansan pariin mentiin, mutta romanttisia käsityksiä kansasta elätelleille herrasnuorille kokemus oli melkoinen shokki. Kansa piti heitä outoina, naurettavina ja epäilyttävinä vieraina, jotka ilmiannettiin poliisille.

Kansan pariin menon osoittauduttua tuloksettomaksi ja myös tuhoisaksi siirryttiin uusille linjoille. Petr Tkačevin oppien mukaan intelligentsijan oli puututtava asioihin. Vallankumouksellisen vähemmistön oli herätettävä kansa ja vedettävä se vallankumoukseen. Hävittävät voimat oli valjastettava tuhoamaan vallankumouksen viholliset. Sen jälkeen kumouksellisen vähemmistön oli järjestettävä kansan elämä uudella kommunistisella tavalla.

Kokemus osoitti, että erillinen kaappaus ei onnistunut ja spontaania talonpoikien nousua ei ollut odotettavissa. Siitä syystä oli muodostettava kurinalainen salaliittopuolue, Joukot oli pelastettava käytettävissä olevilla keinoilla, eikä kapitalisteilta riistettävää pakkovaltaa suinkaan hylättäisi vaan sitä oli käytettävä vallankumouksen vihollisia vastaan.

Näiden ajatusten mukainen järjestö perustettiin 1876. Zemlja i volja nimen saanut järjestö (nihilisteillä oli ollut samanniminen järjestö 1862) järjesti mm. suuren mielenosoituksen Kazanin tuomiokirkon edessä ja auttoi vankilasta anarkistiruhtinas Kropotkinin. Järjestö kuitenkin hajosi väkivallan käytöstä syntyneeseen kiistaan. Zemlja i voljalaisilla oli tietty henkinen kynnys väkivallan käytön suhteen, jota he eivät kyenneet ylittämään. Syntyi uusi järjestö ”Narodnaja volja”, jonka

jäsenillä ei ollut henkisiä esteitä väkivallan käytölle. Narodnaja voljalaisten voi katsoa jossakin määrin menestyneenkin, sillä useiden epäonnistuneiden yritysten jälkeen he onnistuivat murhaamaan Aleksanteri II:n 1881.

Tässä yhteydessä on syytä tarkastella myös narodnikkien ja nihilistien eroa, sanojahan käytetään synonyymeina. Niillä on kuitenkin ero. Nihilistit kuuluvat ajallisesti 1860-luvulle, eivätkä he päässeet vallankumouksellisuudessaan yksilöllistä toimintaa pidemmälle. Narodnikit puolestaan kuuluvat 1870-luvulle ja he yrittivät saada kansaakin mukaan vallankumoukseen.

Sosialistit

Marxilaiset

Zapadnikit, nihilistit, ja narodnikit edustivat aatteissaan utopistista sosialismia. Marxin edustamaa sosialismia ei 1860 – 1870-lukujen Venäjällä ollut. Oikeaoppisen marxismin toi Venäjälle Georgi Valentinovič Plehanov. Hänen mukaansa myös Venäjällä oli väistämättä kuljettava kapitalismin kautta, ennen kuin sosialismiin päästäisiin. Porvariston historiallisena tehtävänä oli taistella itsevaltiutta vastaan. Venäjällä porvaristo oli heikko ja hyvin riippuvainen itsevaltiudesta. Tästä syystä työläisten oli otettava harteilleen porvariston historiallinen tehtävä ja autettava porvaristo voitolle tsaarivallasta. Ennen kuin Venäjä oli kypsä proletariaatin vallankumoukseen, olisi pitkä porvariston valtakausi tarpeen.

Menneisyys opetti, että vallankumous ei synny sen paremmin joukkojen oma-aloitteisuudesta kuin eristyneen intelligentsijan vähemmistönkään toimesta. Tämä tuki käsitystä, jonka mukaan marxilaisuus olisi oikea tie.

Legaaliset, revisionistit ja ekonomistit

Aleksander Nikolaevič Potresov yritti 1890-luvulla julkaista marxilaista kirjallisuutta ja jossakin määrin onnistuikin. Marxin ”Pääoma” sai julkaisuluvan, koska sensori piti sitä matemaattisena kansantaloustieteellisenä tutkielmana. Kyseessä oli legaalinen marxilaisuus. Aluksi Potresov vastusti revisionismia, mutta bolševikkeihin tutustuttuaan vieraantui näiden edustamasta marxilaisuudesta. Potresovin mielestä bolševismi oli puoluebyrokraattien diktatuuria eikä lainkaan sosialismia.

Revisionismi, jonka oppi-isänä pidetään Bersteinia, vaikutti myös Venäjällä. Bersteinhan väitti, että vastoin Marxin teorioita proletariaatti ei kurjistunutkaan, eikä tuotantokaan keskittynyt siinä määrin kuin Marx esitti, vaan myös keskisuuri tuotanto näytti menestyvän. Elintaso nousi hiljalleen, jopa Venäjälläkin, eikä yhteiskunta näyttänyt romahtavan. Kehittyi ajatus, jonka mukaan sosialismi syntyisi yhteiskunnan kaikkien osien kehityksen tuloksena eikä mikään luokka yksinään edustanut kehitystä. Koska sosialidemokraattien teoriat eivät pitäneet paikkaansa, ei näillä myöskään ollut oikeutta johtoasemaan.

Ekonomistien mukaan työväenliikkeen tuli kuunnella työväen toiveita eikä sanella työväestölle intelligentsijan teorioita. Toiminnan tuli perustua ammattiyhdistyksiin ja tavoitteeksi oli asetettava olojen käytännöllinen parannus. Ekonomistit väittivät, että Venäjän kansalaisilta puuttui politiikan taju, eikä sitä pelkillä puheilla saada syntymäänkään. Ainoa tie venäläisille marxilaisille on tukea proletariaatin taloudellisia ponnistuksia ja osallistua liberaalin opposition toimintaan.

Sosialistivallankumoukselliset (SR)

Sosialistivallankumouksellisten ajattelu rakentui narodnikkien idealle, jonka mukaan sosialismi Venäjällä toteutuisi talonpoikien kyläyhteisön varaan. Talonpoikien mukaan maahan oli käyttöoikeus niillä, jotka sitä omin käsin muokkasivat, maa ei ollut kenenkään omaa. Tämän mallin mukaan toteutettaisiin muukin sosialismi. Työpaikoilla työläiset saisivat sananvallan, syntyisivät vapaaehtoiset kolhoosit ja sosialisoidut tehtaat.

Kapitalismi oli Venäjän oloille vierasta tuontitavaraa, joka seiso i hallituksen tuen varassa ja kaa tuisi itsevaltiuden kukistuessa. Sosialistivallankumouksellisille kapitalismi ei siis ollut niin keskeinen ongelma kuin marxilaisille.

Puolueeksi SR:ät organisoituivat 1902. Huomattavin johtaja oli V.M.Černov. SR:ien oppien mukaan vastustajat oli kukistettava vallankumouksellisen terrorin avulla. Toimintaa varten perustettiin Taisteluliitto johtajanaan Evno Azev. Azev oli luku sinänsä. Hän oli myös salalisen poliisin, ”ohranan”, agentti. Taisteluliiton johtajana hän järjesti attentaatteja ja ”ohranan”, agenttina otti teki jöitä kiinni.

Sosialidemokraatit (VSDTP)

Aiemmin on jo mainittu G. Plehanovin tuoneen oikeaoppisen marxilaisuuden Venäjälle. Hän perusti 1883 Työn vapautus –ryhmän, joka katsoi välttämättömäksi perustaa erityinen työväenluokan puolue Venäjälle. Tavoite kuitenkin toteutui vasta uuden vuosisadan kynnyksellä 1898.

NKP:n historia pitää työväenluokan puolueen alkiona Vladimir Iljič Uljanovin Pietarissa 1895 perustamaa Taisteluliittoa Työväenluokan Vapauttamiseksi. Taisteluliitto yhdisti Pieterin marxilaiset kerhot. Venäjän Sosialidemokraattinen Työväenpuolue perustettiin 1898 sosialidemokraattien ensimmäisessä edustajakokouksessa Minskissä.

Minskin kokous ei vielä kyennyt pysyvästi yhdistämään erilaisia marxilaisia kerhoja, joten tässä vaiheessa puolue oli vielä laadultaan varsin muodollinen. Tässä vaiheessa näytti myös siltä, että legaaliset ja ekonomistit saavat nopeammin jalansijaa työväestön keskuudessa kuin sosialidemokraatit. Myöskään poliisin toiminta ei ollut omiaan edesauttamaan työtä, joten oli siirryttävä ulkomaille poliisin ulottumattomiin.

Varsinaisesti puolueen voi katsoa syntyneen toisessa edustajakokouksessa Lontoossa 1903. Tässä kokouksessa tuli erimielisyyttä puolueen rakenteesta. J. O. Martov lähti siitä Marxin ajatuksesta, että puolue kerää riveihinsä proletariaatin suuret joukot. Leninin käsityksen mukaan Venäjän oloissa se ei tule kysymykseen. Vainon vuoksi on toimittava salaa, pienissä kurinalaisissa ryhmissä. Erimielisyys jakoi puolueen kahtia enemmistöön (bolšinstvo) ja vähemmistöön (menšinstvo).

Sosialidemokraattien toisesta edustajakokouksesta voi katsoa alkaneen puolueen kehityksen bolsevistiseksi, mutta se oli pitkä tie eivätkä bolsevikit suinkaan olleet mikään pysyvä enemmistö VSDTP:ssa. Voimasuhteet vaihtelivat ja vasta lokakuun vallankumouksen myötä ja osin vasta 1920 –luvulla bolsevikit todella olivat enemmistö ja sittemmin myös ainoa virallinen suunta puolueessa. Kyseinen kehityshistoria ei ajallisesti kuulu tämän tarkastelun piiriin, joten en puutu siihen enempää.

Puolueen organisaation lisäksi 1903 edustajakokouksessa oli erimielisyyksiä myös teoreettisista kysymyksistä. Aatehistorian kannalta ne ovat keskeisempiä kuin organisatoriset kysymykset. Lenin katsoi, että vallankumous Venäjällä tapahtuisi eri tavalla kuin lännessä. Marxin oppeihin ei tule suhtautua dogmaattisesti vaan soveltaen. Venäjälläkin vallankumouksen perustan muodostaisi teollisuusyöväki, mutta talonpojillakin olisi siinä merkittävä osa. Lopputuloksena olisi proletariaatin

diktatuuri.¹ Leninin mukaan joukot eivät kykene viemään tätä prosessia läpi vaan tarvittaisiin työväenluokan etujoukko ja sen puolue. Venäjän oloissa puolue tarvitsee keskitetyn johdon ja raudanlujan kurin.

Lenin oli esittänyt näkemyksen jo 1902 kirjassaan ”Čto delat?”. Edellä kuvatun lisäksi hän esitti, että vallankumous ei tule itsestään taloudellisen kehityksen myötä vaan tarvitaan myös sosialistinen tietoisuus. Se voi syntyä ainoastaan syvällisen tieteellisen tiedon perusteella. Tieteen kehittäjä on porvarillinen intelligenssi eikä proletariaatti. Sosialismikin on syntynyt intelligenssin yksityisten jäsenten aivoissa ja he ovat tutustuttaneet sosialismiin siihen henkisen kehityksenä puolesta kykenevät proletaarit ja nämä puolestaan veivät sen luokkataisteluun.

Sosialistinen tietoisuus tuodaan siis ulkoapäin, se ei synny vaistonvaraisesti eikä itsestään. Tämä ei merkitse sitä, että työväestö ei osallistu tietoisuuden kehittämiseen, mutta he osallistuvat siihen sosialismin teoreetikoina eivät työläisinä.

Mensevikkien mukaan Venäjä oli epäkypsä sosialistiseen vallankumoukseen. Oli saatava aikaan ensin porvarillinen vallankumous, jossa tarvitaan enemmän vapaamielisen ja edistyksellisen porvariston mukanaoloa kuin talonpoikien. Porvarillisessa vallankumouksessa hallintojärjestelmä demokratisoitaisiin ja se loisi perustan sosialistisen yhteiskunnan rakentamiselle.

Yhteenveto

Esitykseni alkusanojen mukaisesti olen tarkastellut Venäjän aatehistoriaa lähinnä vallankumouksellisen liikkeen osalta. Koko tarkasteleman ajanjakson ajan Venäjällä vallitsi absolutismi ja vallankumouksellisuus ei suinkaan ollut mikään yhteiskuntaa leimaava ilmiö. 1800 -luvulla Venäjä toimi Euroopan santarina ja vallitsevana piirteenä oli parhaimmillaankin konservatismi ja varsinkin jakson loppupuolella reaktionaarinen kehitys.

Vallankumouksellinen kehitys on jaettavissa kolmeen jaksoon: aateliston edustama vallankumouksellisuus, rasnočincyt ja sosialistit. Sosialistienkin kehitys voidaan tässä esityksessä käsitellyn ajan osalta jakaa kolmeen jaksoon, mutta siitä enemmän hieman tuonnempana.

Aateliston vallankumouksellista ajattelua edustavat dekabristit ja Hercen. Heistä on tämän esityksen kannalta riittävästi kerrottu luvuissa [Dekabristit](#) ja [Zapadnikit](#), joten en enää käsittele sitä vaihetta. Toisen vaiheen rasnočincyt olivat epäsäätyisiä, aateliston alapuolella, mutta eivät proletaareja. Tätä vaihetta edustavat nihilistit ja narodnikit, joista jälkimmäisten aateperintöä jatkoivat SR:ät vielä Neuvosto-Venäjänkin oloissa. Toisen vaiheen merkittävimpinä ajattelijoina voinee pitää Černyševskiä ja Tkačevia. Jälkimmäistä sanotaan ensimmäiseksi bolševikiksi. Nimitys juontuu hänen ajatuksestaan kurinalaisesta, keskitetystä eliittipuolueesta.

Keskeisiä tämän vaiheen piirteitä olivat vallitsevan järjestelmän kumoaminen vallankumouksellisella toiminnalla. Vallankumouseliitti, jolle vallankumous oli sinänsä päämäärä. Tähän liittyi näkemys tulevasta paremmasta yhteiskunnasta. Vallankumouksen teko kuului eliitille, joka teki sen kansan puolesta, koska kansa itse ei siihen kyennyt. Yhteisenä piirteenä oli myös liberalismien halveksunta, taantumuksellisen diktatuurin korvaaminen vallankumouksellisen eliitin edistyksellisellä diktatuurilla.

Kolmatta vaihetta edustivat sosialistit ja demokraatit. Tässä tarkastellun ajan osalta Venäjän sosialidemokratia jakautuu kolmeen vaiheeseen. Jaottelussa lainaan V. I. Leninin teoksessaan ”Čto delat?” käyttämää jakoa.

1. ¹ Vallankumouksen lopputuloksena. Proletariaatin diktatuuri sinänsä on välivaihe siirryttäessä kapitalismista sosialismiin.

Ensimmäinen vaihe käsittää suunnilleen vuodet 1884 – 1894, jolloin sosialidemokraattinen teoria syntyi ja lujittui (Plehanov ja Työn vapautus -ryhmä). Toiseen vaiheeseen kuuluvat vuodet 1894 – 1898, jolloin sosialidemokratia ilmenee jo yhteiskunnallisena liikkeenä ja kulminoituu puolueen perustamiseen 1898.

Toisen kauden viimeinen teko oli puolueen perustaminen ja sitä myöhempi aika edustaa jo kolmatta vaihetta. Lenin kuvaa tätä aikaa puolueen äänenmurrokseksi. Uusia työläiskerroksia tuli mukaan, mutta johtajien keskuudessa esiintyi hajaannusta ja horjuntaa. Kolmannen vaiheen päättyminen ei vielä ollut näkyvissä ”Mitä on tehtävä?” teoksen ilmestyessä, mutta teoksen nimen esittämään kysymyksen Lenin vastasi lyhyesti: ”On tehtävä loppu kolmannelta kaudelta”.

Lähteet

- Istorija CCCP c drevneiřih vremen do naših dnei. Tom V.
Moskva 1968.
- Kirkinen ym. Venäjän ja Neuvostoliiton historia.
Keuruu 1986.
- Kratkaja istorija CCCP.
Leningrad 1978.
- Lenin V. I. Mitä on tehtävä?
Moskova 1975.
- Luntinen Pertti Keisari-Venäjän aatehistoria.
Mänttä 1981.
- Neuvostoliiton kommunistisen puolueen historia. Lyhyt esitys.
Moskova 1975.
- Szamuely Tibor The Russian Tradition.
London 1974.